

ΚΩΣΤΑΣ ΑΛ. ΠΕΤΡΟΝΙΚΟΛΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΗΣ

Ο ΓΥΦΤΟΔΑΣΚΑΛΟΣ

Μονόπρακτο ἀπ' τὸ
διήγημα τοῦ ΑΝΤΩΝΗ
ΤΡΑΥΛΑΝΤΩΝΗ
«ὁ γυφτοδάσκαλος»

ΚΕΡΚΥΡΑ 1965

ΑΦΙΕΡΩΝΕΤΑΙ

στόν πρῶτο μου δάσκαλο
ΠΕΡΙΚΛΗ ΧΑΡ. ΣΤΡΑΒΟΔΗΜΟ
1873 - 1960

Πίνακας περιεχομένων

ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ ΣΤΟΝ ΠΡΩΤΟ ΜΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟ.....	4
Σ Κ Η Ν Η 1.....	8
Σ Κ Η Ν Η 2.....	9
Σ Κ Η Ν Η 3.....	20
ΕΡΓΑ Κ. ΠΕΤΡΟΝΙΚΟΛΟΥ.....	24

ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ ΣΤΟΝ ΠΡΩΤΟ ΜΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟ

στις 11 Νοεμβρίου 1960 στην Πεντάλοφο του Μεσολογγίου

Ἄν ἀναγνωρίζουμε ἀνεπιφύλακτα πῶς δὲν ὑπάρχει πλέον πολύτιμη καὶ πλέον ἀκριβὴ ἀπ' τὴ βοήθεια καὶ τὴν προστασία πού μᾶς παρέχουν οἱ γονεῖς μας ὅταν μπαίνουμε στὴ ζωὴ μὲ τὰ δύσκολα προβλήματα καὶ τὰ πολλὰ ἐμπόδια, τότε πού προβάλλει μόνο του ἓνα χρέος ἱερό: νὰ θυμόμαστε ὅπου σταθοῦμε κι' ὅπου βρεθοῦμε καὶ νὰ μιλάμε μὲ εὐγνωμοσύνη γιὰ ὅσα χρωστᾶμε σ' ἐκείνους: στὸν πατέρα μας καὶ στὴ μάνα μας.

Στὸ χρέος αὐτὸ δίπλα κι ἀξεχώριστα στέκει καὶ τοῦτο: νὰ θυμόμαστε μὲ εὐγνωμοσύνη ὅσα κοντὰ στὶς φροντίδες τῶν γονέων μας ἐπρόσθεσαν μὲ ἄλλον τρόπο γιὰ τὴν προκοπὴ μας οἱ δάσκαλοί μας.

Ἕνας σοφὸς εἶπε πῶς στοὺς γονεῖς μας ὀφείλουμε «τὸ ζῆν» καὶ στοὺς δασκάλους μας «τὸ εὔ ζῆν», τὸ ὅτι δηλαδὴ μαθαίνουμε ἀπ' αὐτοὺς τὰ μυστικὰ τῆς ζωῆς γιὰ νὰ νικᾶμε τὶς δυσκολίες τῆς καὶ νὰ ζοῦμε καλύτερα, ἀνθρωπινώτερα. Ἔτσι ἐξηγεῖται γιὰτί ὕστερα ἀπ' τὴν ἀγάπη γιὰ τοὺς δικούς μας ἔρχεται ἡ ἀγάπη γιὰ τοὺς δασκάλους μας.. Οἱ γονεῖς μας μᾶς ἀνάστησαν καὶ μᾶς ἐστήριξαν μὲ τὴν εὐχὴ τους, μὲ τὴν ἀπέραντη ἀγάπη τους καὶ μὲ ὅσα ἐφόδια εἶχαν τὴν τύχη νὰ διαθέτουν γιὰ νὰ στεκόμαστε ἐμεῖς ὀρθοὶ καὶ δυνατοὶ στὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Καὶ οἱ δάσκαλοί μας μᾶς ἐφωδίασαν μὲ τὰ ὄπλα τοῦ νοῦ καὶ τῆς ψυχῆς τῆς καλλιεργημένης, μὲ τὶς γνώσεις καὶ μὲ τὰ ἄλλα ἐκείνα ἐφόδια, πού κάνουν τὸν ἄνθρωπο ἰκανὸ νὰ κατακτήσῃ τὴ ζωὴ.

Αὐτὸ τὸ χρέος καὶ ὄχι ἓνα τυπικὸ καθῆκον μὲ ἔφερε καὶ στέκω τώρα μπροστά σου, πρῶτε μου δάσκαλε, καὶ μιλῶ. Καὶ ὅσοι ὑπῆρξαν μαθηταί σου -καὶ εἶναι αὐτοὶ σὲ τοῦτο τὸ χωριὸ τόσοι πολλοί..- αἰσθάνονται ἀσφαλῶς τὸ ἴδιο μ' ἐμένα καὶ θὰ θέλουν σίγουρα ὅσα εἰπῶ νὰ τὰ εἰπῶ καὶ γιὰ λογαριασμό τους..

Ἀκολουθώντας μιὰ συμβολή σου θὰ εἰπῶ λίγα, ἀλλὰ θέλω αὐτὰ τὰ λίγα νὰ μεταφραστοῦν σάν ἔκφραση τῆς πολλῆς μας εὐγνωμοσύνης.

Παιδάκια κάποτε ἔξη χρονῶν, μὲ τὸ μικρὸ μας χεράκι δοσμένο στὸ ἔμπιστο καὶ προστατευτικὸ χέρι τῆς μάνας μας, ἤρθαμε στὸ παλιὸ μας ἐκεῖνο Σχολεῖο, ποῦ θὰ τὸ θυμόμαστε ὥσπου νὰ πεθάνουμε, μὲ τὴ λαχτάρα τοῦ μικροῦ ποῦ βιάζεται νὰ μάθη καὶ νὰ μεγαλώσῃ.. καὶ γραφτήκαμε σὲ κάτι μεγάλα βιβλία - ὅλα μεγάλα φάνταζαν ἐκεῖ μέσα στὰ ματάκια μας.. Μᾶς δέχτηκες τότε, κ' ἔκανες τὸ ἴδιο σαράντα τόσα χρόνια σὲ τοῦτο τὸ χωριό, καὶ μὲ ὑπομονή, ἐκείνη τὴν ὑπομονὴ ποῦ ξέρουν νὰ ἔχουν οἱ δάσκαλοι, μᾶς ἄνοιξες τὰ μάτια, μάτια παιδιῶν ἀνήξερων, μάτια ποῦ λαχταροῦν νὰ ἰδοῦν καὶ νὰ μάθουν τὰ μυστικά της ζωῆς. Καὶ μᾶς ἔμαθες τὰ πρῶτα γράμματα.. Μᾶς ἔμαθες νὰ γράφουμε στὸ χαρτί, γιὰ νὰ νιώθουμε ἔτσι τὴ μαγεία τους, νὰ γράφουμε τὶς λέξεις: μάνα, πατέρα, ἀδερφός.. Μᾶς ἔμαθες νὰ γράφουμε τὸ ὄνομά μας καὶ νὰ καμαρώνουμε γι' αὐτό. Μᾶς διδάξες τὰ στοιχεῖα τὰ πρῶτα καὶ τὰ βασικὰ της θρησκείας τοῦ Χριστοῦ, τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνθρωπότητας. Μᾶς ἔμαθες νὰ ξεχωρίζουμε τὸ κακὸ ἀπ' τὸ καλὸ, νὰ σεβόμαστε κάθε τί ποῦ ἔχει ἀξία καὶ εἶναι ἀληθινό. Ἐδίδαχτήκαμε ἀπὸ σένα, πρῶτε μας δάσκαλε, ὅσα χρειαζόμαστε γιὰ νὰ μπορούμε βαδίζοντας στὸ δρόμο τῆς ζωῆς νὰ γίνουμε ἀξια μέλη τῆς κοινωνίας, ὠφέλιμοι καὶ χρήσιμοι στοὺς συνανθρώπους μας.

Ἦσουν γιὰ ὅλους μας ὁ πρῶτος μας δάσκαλος, ποῦ ἔβαλες τὰ θεμέλια τὰ σωστὰ καὶ τὰ γερά, γιὰ νὰ οἰκοδομήσουν ὕστερα πάνω σ' αὐτὰ οἱ ἄλλοι δάσκαλοι στὶς παραπάνω φάσεις τῶν προσπαθειῶν μας γιὰ τὴν ἐξέλιξή μας καὶ γιὰ τὴν προκοπή μας. Κ' ἐγὼ ξέρω, ποῦ σὲ συναναστράφηκα ὡς τὶς τελευταῖες σου μέρες, πόσο καμάρωνες ἐκείνους ἀπ' τοὺς παλιούς μαθητὰς σου ποῦ ἐπρόκοβαν καὶ πόση συμπάθεια εἶχες γιὰ ὅσους δὲν εὐτύχησαν γιὰ τοῦτο ἢ γιὰ κείνο τὸ λόγο νὰ διακριθοῦν...

Θὰ εἰπῶ ἀλήθεια ἂν ἰσχυριστῶ πῶς ὁ Περικλῆς

Στραβοδῆμος ἐπέτυχε πέρα ὡς πέρα. Καὶ πόσο πέτυχες, πρῶτε μας δάσκαλε, τὸ λένε μὲ τὰ λόγια τῆς εὐγνωμοσύνης οἱ ἑκατοντάδες παλιοὶ μαθηταὶ σου, ποὺ τώρα σοῦ παραστέκουν.

Λοιπόν.. πρῶτε κι ἀξέχαστε δάσκαλέ μας, σοῦ ὀφείλουμε πολλὰ καὶ γιὰ τοῦτο σὲ εὐγνωμονοῦμε καὶ σοῦ εὐχόμεσθε ἀνάπαυση.. Τὴν ἀνάπαυση ποὺ πόθησες νὰ βρῆς σὲ τοῦτο τὸ χωριὸ ποὺ ἀγάπησες σὰν δεύτερη πατρίδα σου, σὲ τοῦτα τὰ χῶματα ποὺ ἀναπαύονται καὶ πολλοὶ μαθηταὶ σου καὶ δικοὶ μας προσφιλεῖς: γονεῖς, ἀδερφοί, συγγενεῖς... Αἰωνία σου ἡ μνήμη..

ΔΑΣΚΑΛΟΣ . . . . . Γέρος 65 χρονῶν
ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ . . . . . 40 »
ΜΑΘΗΤΑΙ-ΜΑΘΗΤΡΙΕΣ (10-15) τῆς ΣΤ' τάξεως

Στὸ χωριὸ ΠΥΡΓΟΣ στὰ Ἑλληνοβουλγαρικὰ
σύνορα λίγα χρόνια μετὰ τό 1912.

Αΐθουσα Δημοτικού Σχολείου-Θρανία παλιά, ἔδρα τὸ ἴδιο -
Δυό, τρεῖς καρέκλες -Στὸν τοῖχο μιὰ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ -Ἐνας
πίνακας -Περίπου 10-15 μαθηταὶ καὶ μαθήτριες φτωχικὰ
ντυμένοι, ἀλλὰ καθαροί, ὅλο ζωηράδα. -Στὴν ἔδρα ἕνας
γεροδάσκαλος, φτωχικὰ ντυμένος, συνεχίζει μάθημα Ἱστορίας.

Σ Κ Η Ν Η 1

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Ὅπως καταλαβαίνετε, ὅσες ἐνοχλήσεις καὶ
ταλαιπωρίες ἐτράβηξε ἡ Ἑλλάδα ἀπὸ τόσες φυλές στὴ
μακραίωνη ζωὴ της, τίς ἐδοκίμασε πρῶτα ἡ Μακεδονία,
γιατὶ ὅλες κατέβαιναν ἀπ' τὸ βορρᾶ. Καημὸς τοὺς ἦταν νὰ
κατεβουῖν στὴ θάλασσα. Ἔχουμε μιλήσει πολλὲς φορὲς γιὰ
τὸ θέμα αὐτό. Θυμᾶστε;

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ: Ναι, κύριε. Ἦθελαν νὰ βγοῦν στὸ Αἰγαῖο, στὴ
Μεσόγειο.

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Μάλιστα. Καὶ δὲν ἦταν ἕνας, δὲν ἦταν δυό, ποὺ τὸ
ὄνειρεύτηκαν αὐτό. Χιλιάδες χρόνια πέρασαν καὶ ἡ
Μακεδονία πάντα καὶ χτυπιότανε. Ἔχει τραβήξει
μαρτύρια. Στὰ τελευταῖα σκλαβώθηκε κι' αὐτὴ ἀπ' τοὺς
Τούρκους. Τὰ βάσανά της ποιὸς μπορεῖ νὰ τὰ ἱστορήσει;
Πέρασαν τετρακόσια χρόνια πικρῆς σκλαβιάς, ὥσπου ἦρθε
τὸ 21. Σᾶς ἔχω εἰπεῖ τι ἔγινε τότε. Ὑστερα ἀπὸ ἕναν
ἀγῶνα φοβερό, ποὺ κράτησε πάνω ἀπὸ ἑπτὰ χρόνια, ἔγινε
ἐλεύθερο ἕνα μικρὸ μέρος μόνον. Ἡ Μακεδονία, ἡ Ἥπειρος,
ἡ Θεσσαλία, ἡ Θράκη, τὰ Νησιά τοῦ Αἰγαίου ἔμειναν στὰ
χέρια τοῦ ἔχθρου. Καὶ περνοῦσαν τὰ χρόνια μὲ βάσανα. Οἱ
Τούρκοι ἔδειχναν πὼς δὲ θὰ κρατοῦσαν πολὺ στὰ χέρια
τοὺς ὅσα ἡ τύχη τοὺς εἶχε βοηθήσει νὰ ἀποκτήσουν. Ἡ
αὐτοκρατορία τοὺς κατέρρευε. Τότες οἱ γείτονές μας, οἱ
Βούλγαροι, βρῆκαν εὐκαιρία καὶ βάλθηκαν νὰ

πραγματοποιήσουν τὸ ὄνειρο, ποὺ τοὺς ἔκαιγε. Νὰ πάρουν τὴ Μακεδονία μας καὶ νὰ βγοῦν στὴ θάλασσα. Μιλᾶμε τώρα γιὰ γεγονότα, ποὺ ἔγιναν λίγα χρόνια πρὶν ἀπ' τὸ 1912, πρὶν ἀπ' τὴν ἀπελευθέρωση. Λοιπόν, χιλιάδες ἄτακτοι, «κομιτατζήδες» ὅπως τοὺς λένε, μπῆκαν στὸν τόπο μας.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ: Κύριε, γιατί ἔμπαιναν ἄτακτοι καὶ δὲν ἔστελναν ταχτικὸ στρατό;

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Γιατὶ τότε θὰ ἦτανε σὰν νὰ ἐκήρυσσαν τὸν πόλεμο τῆς Τουρκίας. Κι' αὐτὸ δὲν τοὺς συνέφερε. Αὐτοὶ ἤθελαν μὲ πονηριὰ νὰ πετύχουν τὸ σκοπὸ τους.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Καλά.. οἱ Τοῦρκοι πῶς ἄφηναν τοὺς κομιτατζήδες αὐτούς;

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Σᾶς φαίνεται παράξενο, ἔ; Προσέξτε με. Ἐμπόδιο στὰ σχέδιά τους οἱ Βούλγαροι δὲ θεωροῦσαν τοὺς Τούρκους, ποὺ ἀργὰ ἢ γρήγορα, μὲ τὸν κατήφορο ποὺ εἶχαν πάρει, θὰ ἔφευγαν ἀπ' ἐδῶ. Τοὺς Ἕλληνας τῆς Μακεδονίας ἔπρεπε αὐτοὶ νὰ ξεριζώσουν, γιατί αὐτοὶ δὲν θὰ ἄφηναν ποτὲ τὴ Μακεδονία τους νὰ πέση στὰ χέρια τῶν Βουλγάρων! Λοιπόν, καμμιά διαφορὰ δὲν ὑπῆρχε στὸ βάθος μεταξὺ Βουλγάρων καὶ Τούρκων. Καὶ οἱ Τοῦρκοι μὲ τὴ σειρά τους, ἀφοῦ ἔτσι τρώγονταν οἱ ἐχθροὶ τους, Ἕλληνες καὶ Βούλγαροι, ἀδιαφοροῦσαν. Ἔτσι, χωρὶς σκοτοῦρες ἄλλες, οἱ Τοῦρκοι ζοῦσαν εἰς βάρος τῶν ραγιαδῶν. (Διακόπτει, γιατί ἀκούστηκε στὴν πόρτα χτύπος). Ἐμπρός.

Σ Κ Η Ν Η 2

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: (μπαίνει) Καλημέρα. (Τὰ παιδιά σηκώνονται).

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Καλημέρα. (Σὲ ἓνα νεῦμα του τὰ. παιδιά κάθονται).

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Μοῦ ἐπιτρέπετε;

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Ὅριστε. Τὶ θέλετε;

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Εἶμαι τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας. Ἐπιθεωρητὴς τῶν Σχολείων.

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Στὴ διάθεσή σας (Σὲ ἓνα νεῦμα του ἓνας μαθητὴς φέρνει κάθισμα).

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Εὐχαριστῶ (κάθεται). Εἶμαι περαστικός. Δὲν ἦρθα γιὰ ἐπιθεώρηση.

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Ἄ.. (γελάει). Δὲν ξέρω τὶ θὰ πῆ ἐπιθεώρηση. Πρώτη φορὰ στὰ τόσα χρόνια μᾶς ἔκαμε τὴν τιμὴ νὰ μᾶς ἐπισκεφτῆ Ἐπιθεωρητὴς.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Δὲν ἦρθα γιὰ νὰ ἰδῶ πῶς ἐργάζεστε.. Καταλαβαίνετε; Ἄλλᾳ.. ἔγινα ἀφορμὴ νὰ διακόψετε τὸ μάθημά σας.. Συνεχίστε, σᾶς παρακαλῶ, ἂν δὲν σᾶς εἶμαι ἐμπόδιο καί, ὅταν τελειώσετε, μιλάμε.

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Ἄς γίνῃ κ' ἔτσι. (Συνεχίζει) Λοιπὸν, παιδιά, θυμηθῆτε.. Γιὰ νὰ πετύχουν τὰ σχέδιά τους ἔπρεπε νὰ λείψουν ἀπ' τὴ Μακεδονία οἱ Ἕλληνες. Βάλθηκαν λοιπὸν οἱ κομιτατζῆδες νὰ ξεκάμουν τὸ ἐλληνικὸ στοιχεῖο τῆς Μακεδονίας. Πιὸ πολὺ χτυποῦσαν τοὺς παπᾶδες καὶ τοὺς δασκάλους. Καὶ καταλαβαίνετε γιατί. Οἱ παπᾶδες παρηγοροῦσαν καὶ ἐνίσχυαν τοὺς Χριστιανοὺς μὲ τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ καὶ οἱ δάσκαλοι ἐμφύχωναν τοὺς ὁμόφυλους μὲ τὰ ρήματα τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος. Ἐνα πλῆθος τότε παπᾶδων καὶ δασκάλων μαρτύρησαν...

ΚΙΜΩΝ: Κύριε, δὲ βοηθοῦσε κανένας;

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Ποιὸς νὰ βοηθήσῃ, παιδιά; Οἱ ξένοι; Οἱ Εὐρωπαῖοι; Αὐτοὶ εἶναι ποὺ δὲν θὰ ἤθελαν νὰ γίνῃ ἡ Μακεδονία Ἑλληνική. Ἔτσι θὰ μπορούσαν πιὸ εὐκόλα νὰ ἐκμεταλλεύωνται τοὺς Τούρκους, ὅπως γινότανε καὶ πρῖν. Οἱ Τούρκοι ζοῦσαν ἀπ' τὴ δουλειὰ τῶν σκλάβων, τῶν ραγιαδῶν. Γιὰ τίποτες ἄλλο δὲ νοιάζονταν... Καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι εἶχαν συμφέρον νὰ μὴν ἀλλάξῃ τὸ καθεστῶς αὐτό.. Κι ἂν καμμιά φορὰ βοήθησαν, αὐτὸ ἔγινε γιατί ἔτσι

προστάτευαν και τὰ δικά τους συμφέροντα.. Παιδιά, βάλτε καλά στο νοῦ σας αὐτὸ ποὺ τόσες φορές ἔχουμε εἶπει: νὰ ἀγαπᾶτε τὸ σπίτι σας, τὸν τόπο σας, τὴν πατρίδα σας και τίποτες ἄλλο! Καὶ μὴν περιμένετε νὰ σᾶς βοηθήσουν οἱ ξένοι. Μονάχα στὴ δύναμή σας νὰ στηρίζεστε.. (Σιγή) Λοιπόν, ἂν τὸ πράγμα πῆγαινε γιὰ πολὺν καιρὸ ἔτσι, οἱ Ἕλληνες τῆς Μακεδονίας θὰ ξεριζώνονταν κι ὁ τόπος τοῦτος θὰ χανότανε.. Ἡ Ἑλλάδα τότε, ἀδύνατη ὅπως ἦτανε, δὲ μπορούσε νὰ βοηθήσῃ φανερά, ἐπίσημα. Γιὰ τοῦτο διευκόλυνε κρυφὰ πολλοὺς ἀπ' τὸ ἐλεύθερο χῶμα νὰ μποῦν στὴ Μακεδονία και νὰ βοηθήσουν, ποὺ τόσο ὑπέφερε.. Παιδιά, πολεμιστὲς ἀπ' τὴ Ρούμελη, ἀπ' τὴν Ἡπειρο, ἀπ' τὸ Μωριά, τὴ Θεσσαλία ἔτρεξαν. Κι ἄρχισε τότες ὁ πόλεμος, σκληρὸς πόλεμος, ποὺ ἀνέτρεψε και ἐματαίωσε τὰ σχέδια τῶν Βουλγάρων. Στὰ 1904, ἑπτὰ - ὀχτῶ χρόνια πρὶν ἀπ' τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ 1912, οἱ κομιτατζῆδες βρῆκαν αὐτὸ ποὺ ζητοῦσαν. Τὰ Μακεδονικὰ Σώματα ἔγιναν ὁ τρόμος τους. Ἕνας κ' ἕνας ἦταν οἱ λεβέντες μας κι ἀπάνου ἀπ' ὄλους ἕνας Μελάς, ὁ Παῦλος Μελάς, ποὺ ἔγινε θρυλικὸς μετὰ τὸ ὄνομα Μίχης Ζέζας. Ἐζῆσα ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ... Τὴν ἔζῆσα κι ἀνατριχιάζω τώρα ποὺ σᾶς μιλάω. Τόνε γνώρισα τὸν Παῦλο Μελά ἀπὸ πολὺ κοντὰ.. Ἕνας ἄντρας ὁμορφος, σὰν τὸν Ἀρχάγγελο! Εἶχε ἔρθει ἀπ' τὴν Ἀθήνα. Ἦταν ἀξιωματικὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ. Ἐδῶ ἀπάνω ἔγινε ὁ φόβος και ὁ τρόμος τῶν ἐχθρῶν και ἡ ἀπαντοχὴ τῶν Ἑλλήνων, ποὺ πῆραν τώρα θάρρος και βοηθοῦσαν στὸν ἀγῶνα. Ὅλοι ἐμεῖς οἱ μεγαλύτεροι κ' οἱ πατεράδες σας, παιδιά, κι ὅλος ὁ κόσμος ἀγωνίστηκαν μαζί τους.. Ὅμως... ἦταν γραφτὸ (ἀργὰ με συγκίνηση) νὰ χύσῃ τὸ αἷμα του γιὰ τὴ Μακεδονία πρὶν νὰ τὴν ἰδῇ ἐλεύθερη... Βρισκότανε στὴ Σάσιστα, ὅταν οἱ κομιτατζῆδες τὸν κύκλωσαν σ' ἕνα σπίτι. Μὲ τοὺς συντρόφους του ἀντιστάθηκε παλληκαρίσια. Ὅταν τοὺς κύκλωσαν στὸ σπίτι ἐκεῖνο, ὁ Μελάς διάταξε νὰ μὴν πυροβολήσῃ κανένας, ἂν αὐτὸς δὲν ἔδινε τὸ σύνθημα. Εἶχε πιάσει τὸ παράθυρο και κοίταζε.. Κάποια στιγμή σήκωσε

τὸ ντουφέκι του καὶ πυροβόλησε. Οἱ ἐχθροὶ πιάνουν θέσεις
κι ἀρχίζουν κι αὐτοί. Ὁ Μελᾶς σὲ λίγο κατεβαίνει μὲ τοὺς
δικούς τους στὴν ἀλλή τοῦ σπιτιοῦ, γιατί ἐκεῖ ἀπάνω δὲν
ἦσαν ἀσφαλισμένοι καὶ μπαίνουν σ' ἓνα σταῦλο. Ὁ πόλεμος
ἀγριεύει. Ἀρχίζει νὰ νυχτώνη. Κάποια στιγμή ὁ Μελᾶς
βγαίνει μὲ δυὸ παλληκάρια του ἔξω. Μιὰ ντουφεκιὰ
ἀκούστηκε κι ἀμέσως μιὰ φωνή «παιδιά, μὲ Βάρεσαν...»
Ξαναμπήκε στὸ σταῦλο καὶ κάθησε σὲ κάτι ἄχυρα. Φώναξε
ἓναν ἀπ' τοὺς συντρόφους του καὶ βγάζοντας ἀπ' τὸ λαιμὸ
του ἓνα σταυρὸ ποὺ φοροῦσε τοῦ εἶπε «νὰ δώσης τὸ
σταυρὸ στὴ γυναῖκα μου καὶ τὸ ντουφέκι μου στὸ παιδί
μου.. καὶ νὰ τοὺς πῆς πὼς ἐγὼ ἔκαμα τὸ χρέος μου..»
Ἵστερα ξεζώστηκε καὶ τὸ αἷμα ἄρχισε νὰ χύνεται ποτάμι..
Ὁ πόλεμος κρατοῦσε. Σὲ λίγο ὁ σύντροφός του ἔσκυψε καὶ
τὸν φίλησε. Τὰ χεῖλη του ἦταν ψυχρά.. Ὁ Παῦλος Μελᾶς
εἶχε πεθάνει (Σιγή) Τὸν κλάψαμε πολὺ τὸ λεβέντη μας.

ΑΧΙΛΛΕΪΣ: Ἵστερα τι ἔγινε, κύριε;

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Ὁ ἀγῶνας, Μακεδονικὸς Ἀγῶνας, ὅπως λέγεται, δὲ
σταμάτησε. Ἴσα - ἴσα συνεχίστηκε τώρα μὲ πείσμα. Ἐνα
πλῆθος λεβέντες ἔγιναν Μελάδες, ποὺ ἀγωνίστηκαν σκληρὰ.
Ἔτσι κράτησαν γερὰ κ' ἐτοίμασαν τὸ ἔδαφος ὥσπου στὰ
1912 ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς μπῆκε θριαμβευτικὰ στὴ
Μακεδονία -ὅπως θὰ ἰδοῦμε σὲ ἄλλα μαθήματα- καὶ τὴν
ἔκαμε Ἑλληνικὴ καὶ τὴ χαιρόμαστε τώρα ὅλοι μας.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Κύριε, ἔχω ἀκούσει πολλὲς φορὲς τὸν πατέρα
μου νὰ τραγουδάει ἓνα τραγούδι γιὰ τὸν Παῦλο Μελᾶ.

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Νὰ μᾶς τὸ πῆς.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: (ἀπαγγέλλει)

*Ἐνα πουλάκι ξέβγαине ἀπ' τὴ Μακεδονία.
Εἶχε τὰ νύχια κόκκινα καὶ τὰ φτερὰ γαλάζια,
μοιρολογοῦσε κ' ἔλεγε μοιρολογάει καὶ λέγει:
τὸν Παῦλο τότε βάρεσαν στῆς Καστοριάς τὰ μέρη..*

Πικρὸ ποῦναι τὸ λάβωμα, γλυκὸ ποῦναι τὸ βόλι...

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Θὰ σᾶς διαβάσω κ' ἐγὼ ἓνα ποίημα γιὰ τὸν Παῦλο
Μελᾶ (ἀπαγγέλλει)

*Σὲ κλαίει λαός. Πάντα χλωρὸ νὰ σειέται τὸ χορτάρι
στὸν τόπο ποῦ σὲ πλάγιασε τὸ βόλι, ὦ παλληκάρη!
Ἀνάλαφρος ὁ ὕπνος σου. Τοῦ Ἀπρίλη τὰ πουλιὰ
σὰν τοῦ σπιτιοῦ σου νὰ τ' ἀκοῦς λογάκια καὶ φιλιὰ,
καὶ νὰ σοῦ φτάνουν τὸ χειμῶνα οἱ καταρράχτες
σὰν τουφεκιοῦ ἀστραπόβροντα καὶ σὰν πολέμου
κράχτες.*

(Σιγή) Κύριε Ἐπιθεωρητά, τώρα εἶμαι στὴ διάθεσή σας.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: (Σηκώνεται) Εἶμαι πολὺ συγκινημένος. Σᾶς
εὐχαριστῶ πολὺ. Ἔμαθα πιὸ κάτω στὸ ἄλλο χωριὸ γιὰ σᾶς
καὶ γιὰ τὸ Σχολεῖο σας καὶ θέλησα νὰ σᾶς γνωρίσω... καὶ
δὲν μετανιώνω ποῦ ἦρθα.

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Ἄ.. σᾶς εἶπαν γιὰ τὸ Γυφτοδάσκαλο;

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Δηλαδή..

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Σᾶς μίλησαν γιὰ τό.. Γυφτοχώρι;

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Ἦ.. ναί. Μοῦ εἶπαν.. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν ἔχει
σημασία..

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Σωστά. Τὶ σημασία μπορεῖ νὰ ἔχη αὐτό; Ἐνα
χωριὸ μακριὰ ἀπ' τὸν ἄλλον κόσμο, ἓνα χωριὸ γύφτων, ποῦ
δὲ νοιάζεται γι' αὐτοὺς κανέννας.. κι ἀνάμεσά τους ἓνας
δάσκαλος ἀποξεχασμένος.. Μᾶς περιφρονοῦν, κύριε, αὐτοὶ
ἐκεῖ κάτω.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Καὶ ὅμως αὐτοὶ δὲν ἔχουν δάσκαλο.

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Καὶ πόσα ἄλλα χωριὰ μένουν χωρὶς δάσκαλο! Καὶ
χωρὶς παπᾶ! Ἦ μήπως κι' αὐτὸ δὲν ἔχει σημασία;

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Πῶς τὸ λέτε αὐτό; Χωριά, κοντὰ στὰ σύνορα

μάλιστα, χωρίς δασκάλους!

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: (Χαμογελάει) Αυτό λέμε κ' εμείς. Αυτό δὲ μπορούμε νὰ τὸ καταλάβουμε. Τοῦτα τὰ χωριὰ τὰ ἀποξεχασμένα δὲν θέλουν καὶ τίποτες ἄλλο. Δὲ ζητᾶνε δρόμους σὰν αὐτοὺς ποὺ ἔχετε στὶς πολιτείες. Πᾶνε οἱ ἄνθρωποι στὰ χωράφια τους καὶ στὶς δουλειές τους ὅπως νᾶναι. Οὔτε θέατρα οὔτε δὲν ξέρω τί ἄλλο. Ἐργατικοὶ ὅπως εἶναι δὲν διαθέτουν ὠρες γιὰ διασκεδάσεις. Ὅμως.. ἓνα γεφυράκι.. ἓνα μικρὸ ἔργο ἀντιπλημμυρικό.. τὸ θέλουν. Γιὰ τὸ δάσκαλο καὶ γιὰ τὸν παπᾶ τί νὰ πῶ; Ἐσεῖς ξέρετε πιὸ καλὰ ἀπὸ μένα τί θὰ πῆ δάσκαλος καὶ τί θὰ πῆ παπᾶς γιὰ τὸ χωριό. Πρέπει νὰ φροντίσετε.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Ἔχετε δίκιο.. Πολὺ δίκιο.

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Νὰ μὲ συμπαθᾶτε ποὺ πῆρα τὸ θάρρος νὰ κάμω παράπονα καὶ νὰ κάμω.. ὑποδείξεις γιὰ πράγματα, ποὺ δὲν εἶμαι ἀρμόδιος.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Ὅχι.. Σεῖς ποὺ ζῆτε ἐδῶ πάνω πρέπει νὰ ἔχετε πιὸ σωστὴ γνώμη γι' αὐτά. Οἱ συμβουλές σας θὰ μᾶς εἶναι χρήσιμες.

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Καλωσύνη σας..

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Τὸ Κράτος μας, ὅπως ξέρετε, μόλις βγῆκε ἀπὸ δυὸ πολέμους καὶ τώρα ἀγωνίζεται νὰ ὀργανωθῆ. Ἐλπίζω πῶς ὅλα θὰ τὰ φροντίση. Ὅλα πρέπει νὰ τὰ φροντίση.

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Δὲν πρέπει νὰ μείνη χωριὸ χωρὶς δάσκαλο καὶ χωρὶς παπᾶ. Ὅλα τὰ καλὰ τοῦ κόσμου ἂν τοὺς δώσετε ἐδῶ πάνω, τίποτα δὲ γίνεται, ἂν δὲν τοὺς δώσετε καλοὺς δασκάλους καὶ καλοὺς παπᾶδες. Νὰ μὲ συμπαθᾶτε πάλι.. Εἶπα περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἔπρεπε. Μὰ πονᾶω κ' ἐγὼ καὶ θέλω, τώρα ποὺ λευτερώθηκε ὁ τόπος, νὰ τὸν ἰδῶ νὰ προκόβῃ, νὰ τραβάῃ μπροστά. Τόσες γενιές ἔδωσαν τὸ αἷμα τους.. τόσο αἷμα.. καὶ θὰ ἦταν κριμα ἂν δὲν πᾶμε μπροστά. (Σιγῇ) Τώρα, θὰ θέλατε, κύριε Ἐπιθεωρητά, νὰ ἰδῆτε καὶ τὰ

παιδιά; Θα είμαι εύτυχής ἂν βρῆτε πὼς κάτι ἔμαθαν καὶ
κάτι ὠφελήθηκαν ἀπ' τό.. γυφτοδάσκαλό τους.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Δὲν ἀμφιβάλλω.. Θα πρέπει νὰ ἔχουν μάθει
πολλά, ἂν κρίνω ἀπ' τὸ μάθημα ποὺ ἄκουσα πρωτύτερα..
Ἄλλὰ.. ἔχει περάσει ἡ ὥρα. Δὲ θὰ σχολάσουν;

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Δὲν πειράζει. (Στὰ παιδιά) Νὰ μείνουμε λίγο,
παιδιά;

ΜΑΘΗΤΑΙ: Ναί, κύριε. Ὅσο θέλετε.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Θέλω νὰ σᾶς ρωτήσω: Εἶστε εὐχαριστημένα ἀπ'
τὸ δάσκαλό σας; Ἐσὺ νὰ μοῦ πῆς. Πὼς λέγεσαι;

ΑΧΙΛΛΕΥΣ: Ἀχιλλεύς. Ἀχιλλεύς Προκοπίου.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Λοιπόν;

ΑΧΙΛΛΕΥΣ: Εἶμαστε πολὺ εὐχαριστημένοι. Ὁ δάσκαλός μας μᾶς
ἀγαπάει καὶ τὸν ἀγαπᾶμε κ' ἐμεῖς. Κ' οἱ δικοί μας ὅλοι τὸν
ἀγαποῦν. Καὶ κάνουν ὅλοι ὅ,τι τοὺς πῆ ὁ δάσκαλος.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Ἐσὺ πὼς λέγεσαι;

ΚΙΜΩΝ: Κίμων Παπαχρίστου.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: (Δείχνει ἔκπληξη ποὺ ἀκούει τέτοια ὀνόματα
ἀπὸ γυφτόπουλα) Ἀχιλλεύς.. Κίμων.. Ἐσύ;

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ: Ἀλέξανδρος. Ἀλέξανδρος Φωτεινός.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Μπράβο.. Ἀχιλλεύς.. Κίμων.. Ἀλέξανδρος.. Πὼς
συμβαίνει;

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Ἀπλούστατα. Ὅταν ἔχουν νὰ βαφτίσουν, ἔρχονται
καὶ μὲ ρωτᾶνε. Κι ἐγὼ τοὺς λέω ὀνόματα Ἑλληνικά.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Λαμπρά. Ἐσύ;

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Θεσσαλονίκη.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: (Μὲ χαρὰ) Θεσσαλονίκη! Ἔλα, παιδί μου, στὸν
πίνακα. (Ἡ Θ. ἔρχεται καὶ παίρνει κιμωλία καὶ σπόγγο).

Ἄκουσέ με. Ἐνας ἔμπορος ἀγόρασε 2.000 κιλά λάδι καὶ ἔδωσε 42.000 δραχμές. Τὸ λάδι αὐτὸ τὸ πούλησε μὲ κέρδος 2,50 δραχμές τὸ κάθε κιλό. Πόσα χρήματα θὰ εἰσπράξῃ;

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: (Ἐπαναλαμβάνει τὸ πρόβλημα. Σκέφτεται λίγο). Ὁ ἔμπορος αὐτός, ὅταν θὰ πουλήσῃ τὸ λάδι, βέβαια θὰ εἰσπράξῃ τις 42.000 ποὺ ἔδωσε γιὰ νὰ τὸ ἀγοράσῃ καὶ τὸ κέρδος μαζί. Πρέπει λοιπὸν νὰ βροῦμε τὸ κέρδος ὅλο: 2.000 κιλά πρὸς 2,50 δραχμές = 5.000 δραχμές. Αὐτὲς τις δραχμές θὰ τις προσθέσω στὶς 42.000 δραχμές: 5.000 σὺν 42.000 = 47.000. Τόσα θὰ εἰσπράξῃ ὅλα ὅλα.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Ὡραῖα Σωστά.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ: Κύριε, ἐγὼ ξέρω νὰ τὸ λύσω κι ἀλλιῶς.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Κ' ἐγὼ ξέρω.. Περίμενε νὰ ἰδῆς.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: (Στὴ Θεσσαλονίκη) Καλὰ, παιδί μου.. Ἄς ἔρθῃ κι ὁ Ἀλέξανδρος.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ: Πρῶτα θὰ βρῶ πόσο ἀγόρασε τὸ κιλό τὸ λάδι: $42.000 : 2.000 = 21$ δρχ. Τώρα θὰ προσθέσω στὶς 21 δρχ. τις 2,50 ποὺ ἔχει κέρδος σὲ κάθε κιλό: $21 \text{ σὺν } 2,50 = 23,50$ δρχ. γιὰ νὰ βρῶ πόσο πούλησε τὸ κάθε κιλό. Τέλος θὰ πολλαπλασιάσω τὸ 23,50 μὲ τὸ 2.000 κιλά: $23,50 \times 2.000 = 47.000$ δραχμές θὰ εἰσπράξῃ ὅλα - ὅλα.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Ὡραῖα. Εὐχαριστῶ. (Σ' ἓνα νεῦμα τοῦ Δ. ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ἡ Θεσσαλονίκη κάθονται). Τροπάρια ἐκκλησιαστικὰ ξέρετε;

ΜΑΘΗΤΑΙ: Μάλιστα.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Θὰ ἤθελα νὰ μοῦ ψάλετε τὸ «σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου». (Ὅλοι οἱ μαθηταὶ στρέφουν πρὸς τὸν Ἀχιλλέα. Αὐτὸς τοὺς δίνει τὸ ἴσον κι ἀρχίζουν νὰ ψάλλουν:) «Σῶσον, Κύριε, τὸ λαόν σου καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου, νίκας τοῖς βασιλεῦσι κατὰ βαρβάρων δωρούμενος καὶ τὸ σὸν φυλάττων διὰ τοῦ Σταυροῦ σου πολίτευμα».

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Για νὰ ἰδοῦμε τώρα.. Ξέρετε ποιήματα;

ΜΑΘΗΤΑΙ: Μάλιστα. Ξέρουμε.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Ἐσύ, παιδί μου, πῶς λέγεσαι;

ΣΤΕΦΑΝΟΣ: Στέφανος.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Τὶ θὰ μᾶς πῆς;

ΣΤΕΦΑΝΟΣ: «Χῶμα Ἑλληνικό».

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Εἶναι λίγο μεγάλο..

ΣΤΕΦΑΝΟΣ: Ἴσως εἶναι. Τὸ ξέρω, (ἀπαγγέλλει)

1. Τώρα ποὺ θὰ φύγω καὶ θὰ πάω στὰ ξένα καὶ θὰ
ζοῦμε μῆνες, χρόνους χωρισμένοι, ἄφησε νὰ πάρω
κάτι κι ἀπὸ σένα, γαλανὴ Πατρίδα,
πολυαγαπημένη. Ἄφησε μαζί μου φυλαχτὸ νὰ πάρω
γιὰ τὴν κάθε λύπη, κάθε τι κακό, φυλαχτὸ ἀπ’
ἄρρώστια, φυλαχτὸ ἀπὸ χάρο, μόνο λίγο χῶμα,
χῶμα Ἑλληνικό.

2. Χῶμα δροσισμένο μὲ νυχτιᾶς ἀγέρι, χῶμα
βαφτισμένο μὲ βροχὴ τοῦ Μάη, χῶμα μυρισμένο ἀπ’
τὸ καλοκαίρι, χῶμα εὐλογημένο, χῶμα ποὺ γεννάει
μόνο μὲ τῆς πούλιας τὴν οὐράνια χάρη, μόνο μὲ τοῦ
ἡλίου τὰ θερμὰ φιλιὰ τὸ μοσχάτο κλῆμα, τὸ ξανθὸ
σιτάρι, τὴ χλωρὴ τὴ δάφνη, τὴν πικρὴν ἐλιά.

3. Χῶμα τιμημένο, πῶχουν ἀνασκάψει γιὰ νὰ
θεμελιώσουν ἓνα Παρθενῶνα! Χῶμα δοξασμένο,
πῶχουν ροδοβάψει αἵματα στὸ Σούλι καὶ στὸ
Μαραθῶνα. Χῶμα, πῶχει θάψει λείψαν’ ἀγιασμένα
ἀπ’ τὸ Μεσολόγγι κι ἀπὸ τὰ Ψαρά! Χῶμα, ποὺ θὰ
φέρνῃ στὸ μικρὸν ἐμένα θάρρος, περηφάνεια, δόξα
καὶ χαρά.

4. Θεὲ νὰ σὲ κρεμάσω φυλαχτὸ στὰ στήθια.. Κι ὅταν
ἢ καρδιά μου φυλαχτὸ σὲ βάλῃ, ἀπὸ σὲ θὰ παίρῃ

δύναμη, βοήθεια, μὴ τὴν ξεπλανέψουν ἄλλα, ξένα κάλλη.. Ἡ δική σου χάρη θὰ μὲ δυναμώνη. Κι ὅπου κι ἂν γυρίσω κι ὅπου κι ἂν σταθῶ, σὺ θὲ νὰ μοῦ δίνης μιὰ λαχτάρα μόνη: πότε στὴν Ἑλλάδα πίσω θὲ νὰρθῶ!

5. Κι' ἂν τὸ ριζικό μου, ἔρημο καὶ μαῦρο, μοῦγραφε νὰ φύγω καὶ νὰ μὴ γυρίσω, τὸ στερνὸ συχώριο εἰς ἐσένα θᾶβρω, τὸ στερνὸ φιλί μου θὲ νὰ σοῦ χαρίσω.. Ἔτσι, κι ἂν σὲ ξένα χῶματα πεθάνω καὶ τὸ ξένο μνήμα θᾶναι πιὸ γλυκό, σὰν θαφτῆς μαζί μου, στὴν καρδιά μου ἀπάνω, χῶμα ἀγαπημένο, χῶμα Ἑλληνικό..»

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Σ' εὐχαριστῶ, παιδί μου. Λαμπρά. (Σιγή)
 Τώρα... μήπως ξέρετε κανένα δημοτικὸ τραγούδι; Ἐγώ, ξέρετε, εἶμαι ἀπ' τὸ Μεσολόγγι.. Μήπως ξέρετε τίποτα γιὰ τὸ Μεσολόγγι; Ἐσύ.

ΚΙΜΩΝ: Τὸ Μεσολόγγι εἶναι πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Στὴν Ἐπανάσταση τοῦ 21 ἐκεῖ πολέμησαν πολὺ.. Ἐκεῖ ἔγινε καὶ ἡ Ἔξοδος. Ξέρω ἓνα τραγούδι γι' αὐτήν.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: ὦ.. ἂν μοῦ τὸ τραγουδοῦσες, λεβέντη μου..

ΚΙΜΩΝ: Δὲν ξέρω νὰ τὸ τραγουδήσω.. Ξέρω ὅμως νὰ τὸ πῶ, ὅπως μοῦ τῶμαθε ἓνας στρατιώτης.. (ἀπαγγέλλει):

*Βαρεῖὰ Τουρκιὰ ν' ἐπλάκωσε στεριᾶς καὶ τοῦ πελάγου,
 τὸ Βασιλάδι κλείσανε, στὴν Κλείσοβα διαβῆκαν..
 Πιάνουν καὶ γράφουν γράμματα σ' ὅλους τοὺς καπετάνιους
 νὰ παραδώσουν τὰ κλειδιά, τοῦ Κάστρου τὰ κανόνια...
 τοὺς λὲν νὰ προσκυνήσουνε, νὰ γίνουνε ραγιᾶδες...
 -Τὶ λέτε αὐτοῦ παλιότουρκοι, δυὸ παραδιῶνε*

*Τοῦρκοι;
 ἐδῶ δὲν παραδίνονται, ἐδῶ δὲν προσκυνᾶνε...
 ἐδῶ τὸ λένε Κάρλελι, τὸ λένε Μεσολόγγι!*

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: (Συγκινημένος) Παιδί μου... ἔλα νὰ σὲ φιλήσω.
 (τὸν φιλεῖ) Κύριε...

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: (Συμπληρώνει μὲ τὸνομά του) Κώστας
 Στεργιόπουλος.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Κύριε Στεργιόπουλε. Εἶμαι ἐνθουσιασμένος.
 Λαμπρὸς δάσκαλος, ἐξαιρετὰ παιδιὰ. Εὐχαριστῶ πολὺ -
 πολὺ. (Σιγῇ) Τώρα ἄς σχολάσουν.

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: (Σ' ἓνα του νεῦμα ἢ Θεσσαλονίκη βγαίνει ἀπ' τὸ
 θρανίο, ὅλοι σηκώνονται ὄρθιοι. Γίνεται ἡ προσευχή).
 Μήπως, κύριε Ἐπιθεωρητά, θὰ θέλατε, πρὶν φύγουμε, νὰ
 σᾶς ποῦμε καὶ τὸν Ἐθνικό μας Ὕμνο;

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: (Πέφτει ἀπὸ ἔκπληξη σὲ ἔκπληξη) Τὸν ξέρουν
 τὰ παιδιὰ;

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Κύριε Ἐπιθεωρητά, τί λέτε; Πῶς θὰ γίνῃ, ἂν οἱ
 μαθηταί μας δὲν ξέρουν τὸν Ὕμνο; Δὲν τὸ καταλαβαίνω...

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Μὲ συγχωρῆτε...

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Καὶ τὰ παιδιὰ τὸν ξέρουν καὶ ὅλοι. Καὶ οἱ
 πατεράδες τους τὸν τραγουδοῦν κ' οἱ μανᾶδες τους.. (Στὰ
 παιδιὰ) Ἐλάτε... (ὁ Ἀχιλλεύς δίνει τὸν τόνο κι ἀρχίζουν σὲ
 στάση προσοχῆς):

*Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή.
 Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη, ποὺ μέ βιά μετράει τὴ γῆ.
 Ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά
 καὶ σὰν πρῶτα ἀντρειωμένη, χαῖρε, ὦ χαῖρε
 Ἐλευθεριά!*

(Μετὰ τὸν Ὕμνο τὰ παιδιὰ φεύγουν ἓνα-ἓνα χαιρετῶντας
 καὶ ὁ Ἐπιθεωρητὴς ἀνταποδίδει).

Σ Κ Η Ν Η 3

Ο Ἐπιθεωρητῆς καὶ ὁ Δάσκαλος κάθονται ἀμίλητοι).

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Δὲ βρίσκω λόγια νὰ σᾶς συγχαρῶ καὶ νὰ σᾶς εὐχαριστήσω. Βέβαια οἱ δάσκαλοί μας εἶναι στὸ σύνολό τους ἄριστοι. Ἐργάζονται μὲ τὴν ψυχὴ τους γιὰ τὴν προκοπὴ τῆς Πατρίδος. Ὅπου πάω νιώθω συγκίνηση ποὺ τοὺς βλέπω νὰ εἶναι δοσμένοι στὸ καθῆκον καὶ νιώθω περηφάνεια, ποὺ εἶμαι κι ἐγὼ δάσκαλος. Μά... τί νὰ σᾶς πῶ; Ἐσεῖς σήμερα μοῦ χαρίσατε στιγμές, ποὺ δὲν τις ἐδοκίμασα ἄλλη φορὰ ὅσα χρόνια τώρα γυρίζω στὰ Σχολεῖα! Τὸ Κρυφὸ Σχολεῖο σήμερα ξανάζησε ἐδῶ μέσα. Θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε (σηκώνεται) νὰ σᾶς φιλήσω (τὸν φιλεῖ κι ὁ δάσκαλος εἶναι συγκινημένος, ἔτοιμος νὰ κλάψῃ...)
Πόσα χρόνια ἔχετε ἐδῶ δάσκαλος;

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Κάπου σαράντα...

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Δὲν ἔχετε διορισμὸ ἀπ' τὸ Δημόσιο, ἔ;

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Ὅχι.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Ποιὸς σᾶς πληρώνει;

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Οἱ χωρικοί. Ποιὸς θὰ μὲ πλήρωνε; Ὁ Ἄγᾶς ποὺ εἶχαμε ἐδῶ θὰ νοιάζονταν γιὰ τὸ Σχολεῖο μας; Αὐτὸς ποὺ μᾶς τραβοῦσε κι ἀπ' τὴν Ἐκκλησία γιὰ ἀγγαρεῖες; Οἱ χωρικοὶ μοῦ δίνουν ὅ,τι μποροῦν. Φτωχόκοσμος, βλέπετε... Τὸ χωριὸ ἦτανε Τούρκικο τσιφλίκι. Κανένας δὲν εἶχε δικὰ του χωράφια. Δούλευαν ὅμως καὶ τὰ βόλευαν. Τώρα, δόξα νᾶχῃ ὁ Θεός, λευτερωθήκαμε κι ἀπόχτησε λίγη γῆς ὁ καθένας. Δουλεύουνε πολὺ. Πλέκουν καὶ καλάθια, ποὺ τὰ πουλοῦν στὰ γύρω χωριά, κ' ἔτσι φευτοζοῦν... Καὶ μένα μὲ βοθηᾶνε περισσότερο. Δὲν ἔχω παράπονο.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Εἶστε ντόπιος;

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Ὅχι. Εἶμαι ἀπ' τὴ Ναυπακτία. Βρέθηκα ἐδῶ πρὶν σαράντα χρόνια. Τοὺς ἀγάπησα πολὺ, γιὰτὶ ἦσαν ὅλοι

καλοὶ ἄνθρωποι. Καὶ ἔμεινα. Δὲν εἶχαν παπᾶ. Καταφέραμε καὶ βρήκαμε. Οὔτε δάσκαλο. Ἀπὸ τότε κάνω ἐγὼ τὸ δάσκαλο.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Ἔχετε στείλει τίποτα χαρτιὰ στὸ Ὑπουργεῖο; Τὶ σᾶς εἶπαν;

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Ἔστειλα... μὰ δὲ μὰ ἀνεγνώρισαν. Νὰ ποῦμε ὅμως καὶ τὴν ἀλήθεια: τί νὰ ἀναγνωρίσουν; Δὲν ἔχω προσόντα..

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Δὲν ἔχετε προσόντα. Σωστά. Κάνετε ὅμως πολλά.

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Ἔ... (Σιγή).

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Ποῦ ἐμάθατε γράμματα;

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Ποιὰ γράμματα; Αὐτὰ τὰ σπουδαῖα γράμματα ποῦ ξέρω; Ἔχω βγάλει μόνον τὸ Σχολαρχεῖο κάτω ἐκεῖ στὸ Ἄγρίνιο. Αὐτὰ εἶναι τὰ γράμματά μου. Καμμιά φορὰ πήγαινα στὴν Καβάλα καὶ κεῖ μὲ δίδασκε καὶ μὲ βοηθοῦσε ἓνας σπουδαῖος δάσκαλος, Μαρούλης - Θεὸς σχωρέστονε... Ὅτι ξέρω τὸ χρωστῶ σ' ἐκεῖνον. Τὸν Ἐθνικὸ Ὕμνο τόνε διάβασα ἀπὸ ἓνα βιβλίο ποῦ μοῦ ἔδωσε ἐκεῖνος. Καὶ τὸν ἔμαθα ὅλον ἀπ' ἔξω.. (ἀπαγγέλλει).

*Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη, ποῦ μὲ βιά μετράει τὴ γῆ.
Ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά
καὶ σὰν πρῶτα ἀντρειωμένη χαίρε, ὦ χαίρε,
Ἐλευθεριά!*

*

* *

*Ἐκεῖ μέσα κατοικοῦσες πικραμένη, ντροπαλὴ
κ' ἓνα στόμα καρτεροῦσες «ἔλα πάλι» νὰ σοῦ πῆ..
Ἄργειε νάρθη ἐκείνη ἢ μέρα κ' ἦταν ὅλα σιωπηλά,*

γιατί τᾶσκιαζε ἢ φοβέρα καὶ τὰ πλάκωνε ἢ
σπλαβιά..

Ὡς τὸ τέλος μπορῶ νὰ φτάσω ἔτσι καὶ νὰ πῶ καὶ τὶς 153
στροφές! Τὸν ἄκουσα καὶ στὸ Δοξᾶτο, ποὺ τὸν
τραγουδοῦσε κρυφὰ στὴν Ἐκκλησιὰ στὰ χρόνια ἐκεῖνα τῆς
σπλαβιάς μιὰ δασκάλα, ποὺ εἶχε ἔρθει ἀπ' τὴν Ἄρτα. Ἔτσι
τόνε δίδαξα καὶ στὰ παιδιὰ ποὺ πέρασαν ἀπ' τὰ χέρια μου,
σ' αὐτὰ τὰ παιδιὰ καὶ στοὺς πατεράδες καὶ στὶς μανάδες
αὐτῶν τῶν παιδιῶν.. (Σιγὴ) Τώρα.. καλὰ κακὰ. ἢ δουλειὰ
ἔγινε. Αὐτὸ μποροῦσα, αὐτὸ ἔκαμα.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Ἔκαμες τόσα πολλά, καλέ μου συνάδελφε, σὰν
ἀληθινὸς δάσκαλος. Σοῦ ἀξίζει ἢ εὐγνωμοσύνη τοῦ Ἔθνους.

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Βρῆκα καλοὺς ἀνθρώπους ἐδῶ, καλοὺς πατριῶτες
κ' ἔκαμα τὸ χρέος μου. Κ' οἱ χωρικοὶ ἔκαμαν κι αὐτοὶ
πολλά. Ὅταν ἐδῶ πάνω τὰ Μακεδονικὰ Σώματα
ἀγωνίζονταν, ἔτρεξα μὲ πολλοὺς ἀπὸ τοῦτο τὸ χωριὸ
συντρόφους καὶ πολεμήσαμε κ' ἐμεῖς. Καὶ δοξάζουμε τὸ
Θεό, ποὺ ἀξιωθήκαμε νὰ ἰδοῦμε Μακεδονία ἐλεύθερη.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: (Σιγὴ) Ἔχετε οἰκογένεια;

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Ἡ γυναῖκα μου ἔχει πεθάνει... Ἔχω δυὸ γιουούς.
Κατατάχτηκαν ἐθελοντὲς καὶ τώρα ὑπηρετοῦν ὁ ἓνας λοχίας
στὴν Κοζάνη κι ὁ μικρότερος δεκανέας στὴν Ἠπειρο, στὰ
Γιάννενα. Μοῦ γράφει ἀπὸ κεῖ καὶ κλαίω κάθε φορὰ ποὺ
λαβαίνω γράμμα του. Ἄς ἦμουν μεγάλος ἀπὸ ἡλικία.. Εἶχα
πάει ἐθελοντὴς κ' ἐγὼ καὶ μπῆκα μὲ τοὺς πρώτους, ποὺ
λευτέρωσαν τὰ Γιάννενα. (Σιγὴ - συγκινημένοι κ' οἱ δύο).
Θὰ θέλατε τώρα νὰ σᾶς δεῖξω τὸ χωριό, τοὺς ἀνθρώπους
του;

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Ὡ.. πολὺ θὰ ἤθελα. Ἄν μάλιστα δὲν πρόκειται
νὰ σᾶς γίνω βάρος, θὰ ἤθελα νὰ μείνω ἀπόψε ἐδῶ μαζί
σας.

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Ὡ.. πολὺ θὰ χαροῦν οἱ χωριανοί μου, ποὺ θὰ σᾶς

γνωρίσουν.. (Προχωροῦν λίγο πρὸς τὴν ἔξοδο) Ἔχουμε καὶ μιὰ παλιὰ Ἐκκλησία κ' ἓνα ἀγίασμα καὶ ἓνα Εὐαγγέλιο παλιὸ μὲ ξώφυλλα στολισμένα μὲ χρυσάφι καὶ ἀσήμι. Ἔνας Ἀγᾶς, ποὺ τὰ παλιὰ ἐκεῖνα χρόνια γιатреуτήκε τὸ παιδί του ἀπ' τὸ ἀγίασμα τῆς Ἀγίας Μαρίνας, μᾶς ἔδωσε τοῦτο τὸν τόπο καὶ χτίσαμε τὸ Σχολεῖο. Δούλεψαν οἱ χωρικοὶ μόνοι τους, ἄλλος χτίστης, ἄλλος μαραγκός, ὅ,τι ἤξερε ὁ καθένας. Κ' ἐγώ.. ἔκαμα τὸ μηχανικὸ καὶ ἔφκιασα μὲ τὰ χέρια μου τὰ θρανία, τὸν πίνακα...

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ: Ἐδῶ μπορεῖ νὰ ἰδῆ ὁ καθένας τί μπορεῖ νὰ γίνη σ' ἓνα χωριό, ὅταν θέλῃ ὁ δάσκαλος. Ἔνα παράδειγμα ποὺ πρέπει νὰ τὸ μιμηθοῦν ὅλοι.. ὅλοι οἱ Ἕλληνες.

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Κύριε Ἐπιθεωρητᾶ μου, ἂν αὐτὸ ποὺ πρόσφερα ὠφέλησε, τότε εἶμαι περήφανος. Κι ἀκόμα πιὸ περήφανος, ποὺ ἀξιώθηκα ἐγὼ ὁ ταπεινὸς νὰ ὠφελήσω ἀπὸ τοῦτο τὸ βῆμα, σὰν δάσκαλος!

(Αὐθόρμητα πιάνονται ἀπ' τὰ χέρια, κοιτάζουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον καὶ προχωροῦν νὰ φύγουν..)

Α Υ Λ Α Ι Α (ἀρχὰ)

ΕΡΓΑ Κ. ΠΕΤΡΟΝΙΚΟΛΟΥ

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟΝ ΑΡΧ. ΕΛΛΗΝ. ΓΛΩΣΣΗΣ

ΘΕΑΤΡΙΚΑ

1. «ΙΛΙΑΔΑ» εις 9 εἰκόνες (μὲ συνεργασία Α. Λεονάρδου)
2. «ΝΥΧΤΑ ΧΑΛΑΣΜΟΥ» εις 2 πράξεις (μὲ συνεργασία Α. Μεταξᾶ)
3. «ΤΡΙΑ ΔΡΑΜΑΤΑ» (Σαμουήλ, Πατρίδα, Παιδιά τῆς Ἑλλάδος) (μὲ συνεργασία Α. Λεονάρδου)
4. «ΜΑΤΡΟΖΟΣ» εις δύο πράξεις
5. «ΕΔΩ ΤΟ ΛΕΝΕ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ» (ἡ Μεσολογγίτισσα, ὁ Ἀναστημένος, ὁ Γιάννης Γούναρης)
6. «Ο ΓΥΦΤΟΔΑΣΚΑΛΟΣ»

ΠΡΟΣ ΕΚΔΟΣΙΝ

«ΟΙ ΑΔΟΥΛΩΤΟΙ» - Συλλογὴ ἀπὸ 5 μονόπρακτα: Μικρὸς ἀητός, ὁ Ἀντρειωμένος, τὰ μάτια πού θωροῦν, ἡ Μάνα τοῦ Γρίζα, ὁ Σπαθόγιαννος.

Από το Βιβλίο του Κώστα Αλ. Πετρονικολού
"Ο ΓΥΦΤΟΔΑΣΚΑΛΟΣ"
το οποίο διαμορφώθηκε σε ψηφιακή μορφή από αντίτυπο
για τις ανάγκες της ιστοσελίδας
www.pentalofo.gr